

НОРМАТИВНИ СТРАТЕГИИ ЗА РАБОТА В ТРАНСПОРТА, ОСИГУРЯВАЩИ РАЗВИТИЕ И МОТИВАЦИЯ ЗА ТРУД

Димитър ДИМИТРОВ, Ердоан ХАДЖИЕВ

dimitar@vtu.bg, erdoan@vtu.bg

*Висше транспортно училище “Т.Каблешков”, ул. “Гео Милев” 158 гр. София
БЪЛГАРИЯ*

Резюме: В настоящия доклад е анализирана съвременната нормативна база за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Анализът е направен с цел обобщаване на основните насоки, влияещи на използването на такива стратегии, чрез които се постига превенция, развитие и мотивацията на труд в транспортния отрасъл. Представени са още и някои специфики на транспортния отрасъл с оглед адаптирането на съвременните изисквания на обобщената нормативна база.

Ключови думи: безопасност, здраве, работа, транспорт, стратегия, превенция, условия на труд.

ВЪВЕДЕНИЕ

Разработването на съвременна фирмена политика за безопасна и здравословна работа (БЗР) изисква създаването на ефективна контролна система по условията на труд, както и необходимата организация и инфраструктура за опазване на здравето при работа на всички нива. Задачата за цялостно обвързване на организацията на производството и трудовите отношения с изискванията за безопасност и здраве е комплексна задача, която включва:

-интегриране на дейностите по безопасност и здраве с тези за предотвратяване на пожари, експлозии, промишлени аварии и опазване на околната среда;

-създаване възможности за устойчиво развитие на предприятията чрез организиране на вътрешна система за саморегулация, подпомагана и от външни консултанти;

-утвърждаване на социалния диалог на всички равнища – национално, браншово, фирмено, усъвършенстване на системата за обучение и подобряване на държавната система за контрол.

Успешната преориентация на организацията за безопасност и здраве в предприятията изисква добро познаване на нормативната база и осъзнаване значението на тази дейност за цялостното регулиране на труда. Това означава, че както работодателите, така и работниците и служителите трябва да осмислят ползата от добре функционираща система за безопасност и здраве при работа, както и взаимно обвързаните с това права и отговорности. На практика началото на разработването и прилагането на съвременна система за управление на безопасността и здравето при работа в България е свързано с приемането на Закона за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ), който въвежда в националното законодателство рамковата директива на ЕС 89/391/ЕЕС и урежда правата и задълженията на държавата, работодателите и работещите за осигуряване на здраве и безопасност. Чрез закона се създават условия за цялостно обновление на националните нормативни актове и на практиката при провеждане на дейността по професионално здраве и безопасност.

Съгласно резолюцията на съвета на министрите на ЕС е утвърдена новата стратегия за безопасност и здраве, която изисква въвеждането на култура на превенцията на риска, базирана на три елемента:

- комбинация от различни политически инструменти (законодателство, социален диалог, добри практики, корпоративни социални отговорности, икономически стимули);

- сътрудничество на специалистите по безопасност и здраве при работа с тези, които имат влияние върху качеството на заетостта и условията на труд;

- интегриране на БЗР в стратегическите корпоративни решения.

В същата резолюция се призовават страните членки да развият и прилагат съгласувана политика на превенция с измерими цели, както и да представят реална култура на превенция чрез две стъпки:

- включване на базовите принципи на превенция в образователната система;

- бъдещите схеми на обучение и осъзнаване - чрез кампании по безопасност и здраве при работа.

ОСНОВНИ НАСОКИ

Основните насоки съответстват на една от целите в новата социална политика за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд в най-широк аспект на понятието. Тези насоки трябва да хармонират с основните постановки в стратегията на комисията по здраве и безопасност при работа на Европейския съюз за управление на дейността по безопасност и здраве при работа, а именно:

- “благосъстоянието при работа” да бъде координиращ елемент на всички, разнообразно насочени дейности на политиката на държавата, преследващи защитни цели и мотивация към труд. Целта е повишаване качеството на всеки вид труд и трайно подобряване състоянието на всички елементи на това понятие (условията на труд са елемент на понятието качество на труда). Реализирането на целите да става при постоянно сътрудничество със социалните партньори. Активно да бъде поддържана и развивана инфраструктурата от звена за оказване помощ на работодателя за прилагане на основните направления и промоция на безопасните методи на работа и здравето на работното място;

- изграждане на култура за предпазване на работещите и по-нататъшно развитие на системата за превенция в дейността по безопасност и здраве при работа посредством съчетаване на разнообразие от политически инструменти чрез:

- развитие на законодателството, обучението и образованието, социалния диалог, общата социална отговорност, икономическите инициативи, партньорството между всички участници в труда.

- развитие на конкурентоспособността на българския работодател на основата на целенасочена социална политика и постигане на качество в дейността по безопасност и здраве при работа;

- разширяване на инфраструктурата от звена за консултиране и подпомагане на работодателя и повишаване на качеството в тази дейност;

- осъществяване на обхвaten и действителен контрол по спазване на трудовото законодателство;

- развитие на осигурителните системи и застрахователната дейност и ефективното им включване в работата за осигуряване и поддържане на безопасни и здравословни условия на труд в предприятията.

СЪЩНОСТ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА БЕЗОПАСНОСТТА И ЗДРАВЕТО

Физическият модел представлява съвкупност от персонал, обединен под ръководството на управленски органи, с обща цел и ползващ съответно технически средства, технологии, материали и продукти, енергия и други ресурси за създаване, посредством производствения процес на нови продукти или услуги. Съгласно този модел, фирмата може да се разглежда като съставена от две системи – управлявана (обект на управление) и управляваща (субект на управление), свързани помежду си с прави и обратни информационни връзки (фиг.1). Процесът на управление е целенасоченото въздействие на управляващата система върху управляваната система и включва оперативно управление (регулиране) и переспективно управление, свързано с моделиране на бъдещото състояние на обекта на управление. Съществува информационен кръг, който отразява адекватността и ефективността на управляващата система по отношение на управляваната система и околната среда, на основата на която при необходимост се взимат решения за

усъвършенстване на самата управляваща система.

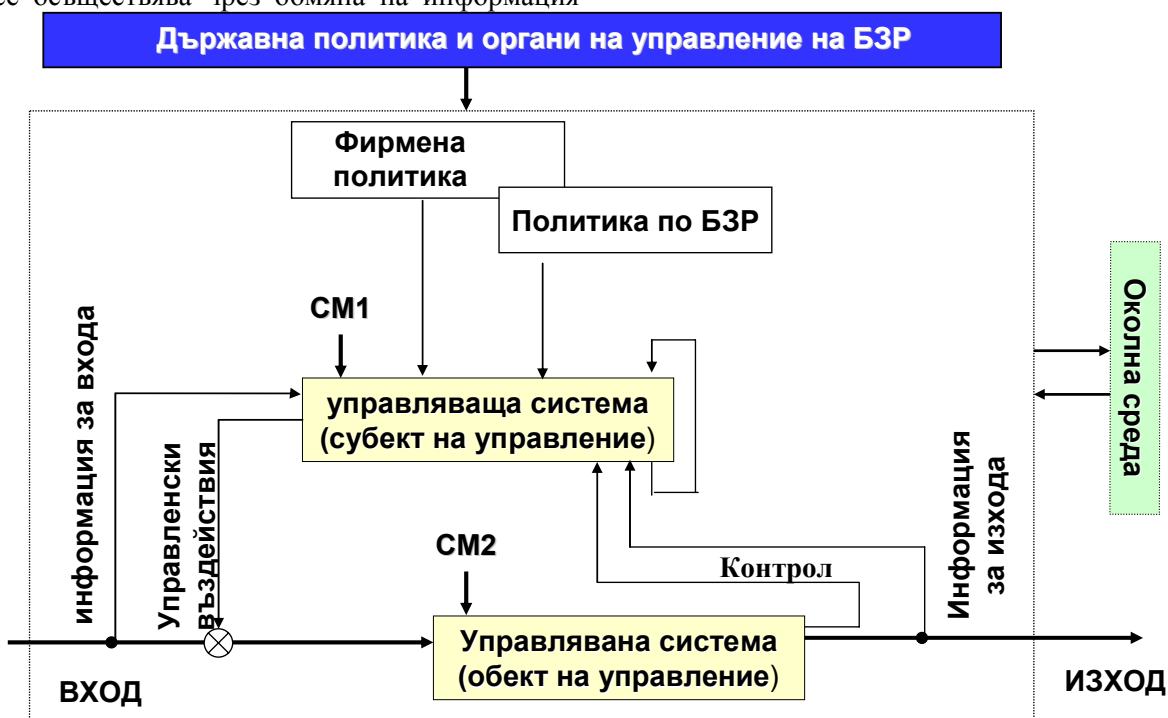
Управлението е организационна система, т.е. субектът и обектът на управление са длъжностни лица, изпълняващи съответни дейности, свързани с управлението на елементите на системата. В този смисъл субектът представлява съвкупност от равнища и звена на управление. Управляващата система разработва и осъществява управленски въздействия, обхващащи всички дейности, изпълнявани в управляваната система, както и такива, отнасящи се до собствената ѝ организация и ефективност с оглед постигане целите в политиката на фирмата. За изпълнение на своите функции, управляващата система ползва информацията на входа и изхода на системата. Управлението се осъществява чрез обмяна на информация

между обекта и субекта на управление, като потоците информация отразяват актуалното състояние и поведение на обекта на управление и процеса на изпълнение на съответните управленски решения. Това е информация за:

-оперативното изпълнение на процесите и управленските решения; текущо възникнали проблеми и идеи за подобрения;

-проявата на смущения (СМ1) в системата за управление и (СМ2) в управляваната система (примерно – трудови злополуки, аварии, инциденти и т.н.);

-информация за взаимодействието на фирмената система с околната среда и за функционирането на самата управляваща система.

Фиг.1. Информационен модел на управление

Обект на управление в разглежданата система е практическата дейност, представена с вход, главни структурни елементи и изход.

Входът на системата представлява актуалната информация за ресурсите, необходими за осъществяването на производството:

-оборудване (основно и спомагателно), машини, инсталации, сгради, складове; материали;

-суровини, заготовки, сглобени възли и др.; енергийни ресурси ел.енергия, горива и др. видове енергийно захранване;

-трудови ресурси; информационни ресурси и ноу-хау;

-финансови ресурси.

Главните структурни елементи (подсистеми) на управляваната система се формират също на основата на ресурсите: техническа подсистема - обхваща производственото оборудване като ресурс; технологична подсистема - представлява единството на материалните, информационните и енергийните ресурси, като нейните елементи са отделните процеси и операции, които се реализират посредством съответното оборудване и са подредени в съответствие с правила и норми в зависимост от организацията на производствения процес; подсистема на

съвместния труд – съвкупността на всички форми на труд, а нейните елементи са хората, които с труда си и приложението на технологията осигуряват ефективността на производството; икономическа подсистема – обхваща икономическите процеси, протичащи в производството.

Изходът на управляваната система се характеризира с показателите и параметрите на продукцията или услугите. Управлението на БЗР се осъществява на същата принципна основа, както управлението на дадено производство, а особеностите са свързани с “обекта на управление” и “изхода на системата”, характеризиращ резултатите от тази специфична дейност. За характеризирането на обекта се изхожда от съдържанието на термина “осигуряване на безопасност и здраве при работа” като съвкупност от планирани и осъществени мерки и средства, които дават достатъчна увереност, че са изпълнени законите норми и изисквания за безопасност, приемани като най-ниско ниво на защита.

Мерките за безопасност и здраве при работа се характеризират по обхват и вид и обхващат:

- защита от опасностите, пораждани от използването на техниката, технологиите, организацията на труда и от самия персонал;

- всички режими на работа на производствената система; всички етапи на жизнения цикъл на производствената система;

- проектиране и конструиране, строителство, монтаж, експлоатация, закриване и ликвидиране.

По вид, мерките за осигуряване на БЗР се класифицират по начина на защита от опасностите, което определя и осигуреното от тях ниво на защита, а именно:

- първични мерки – интегрално свързани с функционирането на техниката и технологията още в етапа на проектиране, за отстраняване или намаляването на риска до безопасни нива, което е т.нар. “вградена” или “присъща” безопасност;

- вторични мерки – за отстраняване или намаляване на риска, неовладян с конструкцията на техниката или технологията, чрез предприемане на допълнителни технически мерки за безопасност, които да предпазят персонала от пряк контакт с опасността или намалят нейното опасно въздействие;

- организационни мерки – да спрат въздействието на опасния фактор върху човека чрез обучение и инструктаж, разделение на труда,

осъществяване на координация вътре в работния екип и със съседите, както и осигуряване на необходимите за безопасността комуникации;

- лични предпазни средства – да предпазят работника от един или повече опасни фактора; активно предпазно поведение – определя поведението на работника и реда за изпълнение на видовете работи, свързани с възможни опасности, които реално съществуват и не са отстранени чрез някои от посочените по-горе видове мерки; компенсаторни мерки – прилагат се при работа в опасна за здравето и безопасността среда, когато предходните мерки са изчерпани (профилактична храна, допълнително заплащане, намалено работно време, удължен платен годишен отпуск);

- медико-профилактична защита от вредните условия на труд или т.нар. промоция на здравето и санитарно-битово обслужване на персонала.

Представената класификация на мерките по вид представлява и тяхната йерархия по отношение ефективността на защитата на персонала от рисковете в производствената дейност. Мерките за безопасност и средствата за тяхното реализиране могат да се разглеждат като една система за защита.

СИСТЕМНА ЗАЩИТА

Системата за защита се дефинира като функционално обособена съвкупност от персонал, техника и практическа дейност, специално пригодена към производствената система и представляваща нейна интегрална част, с цел осигуряване на БЗР. Ефективното функциониране на системата за защита и съответно осигуряването на БЗР се осъществява от редица оперативни дейности, свързани с изграждането, настройването, експлоатацията, поддържането и подобряването на отделните елементи на системата – техника, организация и персонал. В аспекта на управление на БЗР именно тези дейности представляват обекта на управление.

Разработен е класификатор на дейностите, които са обект на управление от системата за безопасност, т.е. практическата дейност на фирмата за осигуряване на здраве и безопасност, която обхваща:

- осигуряване на безопасност и здраве при режим на нормална експлоатация на производствената система без значителни

отклонения, водещи до опасни събития и разстройване на производството;

-осигуряване на безопасност чрез мерките за предотвратяване на аварии, застрашаващи живота и здравето на персонала и приемане на мерки за защита и ликвидиране на отрицателните последици от аварията; обучение, квалификация и възпитание на персонала за безопасно изпълнение на видовете работи. Класификаторът обхваща всички аспекти на понятието БЗР и е приложим за всички фирми, независимо от предмета на дейност и числения състав. Според конкретната дейност, някои позиции ще са по-актуални от други, а трети би могло да не намерят приложение. Това може да послужи като основа за структуриране на дейностите по безопасност и здраве, за изработването на фирмената политика, за планиране на мерките за защита, за осъществяване на контрол и за други цели.

СУБЕКТ НА УПРАВЛЕНИЕ

В системата за управление на БЗР със съответните отговорности са всички длъжностни лица от линейното и функционално ръководство на фирмата, както и специфичните структури – комитетите и групите по условия на труд (КУТ и ГУТ). Възлово място в субекта на управление заемат отделът, службата или специалистите по безопасност на труда, т.нар. “органи по безопасност и здраве при работа”. В рамките на субекта на управление трябва да се осигури тясно взаимодействие на ръководството на фирмата с ръководството на дейностите по БЗР, което от своя страна да работи в тясно сътрудничество с органите на медицинското обслужване, борбата с промишлените аварии и опазването на околната среда.

Крайният резултат, “изхода” от функционирането на системата за защита и съответно нейното управление, представлява нивото на риска за БЗР. Това ниво е и мярката за оценяване ефективността на управлението на безопасността и здравето във фирмата. Спецификата на дейностите по осигуряване на БЗР определят нова област на фирмено управление – управление на безопасността и здравето при работа, за чиято реализация е необходимо да се изгради функционално обособена система за управление на безопасността и здравето при работа (СУБЗР).

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА БЕЗОПАСНОСТТА И ЗДРАВЕТО ПРИ РАБОТА

Насоките на системата за управление на безопасността и здравето при работа са разработени като методически указания за системи за управление на БЗР от МТСП и МЗ. Те нямат задължителен характер, а са по-скоро практически указания, които могат да послужат като модел за изграждане на фирмена СУБЗР с цел изпълнение на задълженията по осигуряване на здраве и безопасност и за извличане на максимална полза от тях чрез включването им във фирмената политика. В основата им е заложено убеждението, че доброто управление на труда, основано на самонаблюдение, самооценка и подходящи мерки за подобряване, спомага във висока степен за намаляване на риска на работното място. Подобно управление може да бъде по-ефективно от обикновенното спазване на отделните законови изисквания. Счита се, че ако СУБЗР е направена добре, това е равно на саморегулираща се система за управление, която гарантира развитие на фирмата по спирала. Според методическите указания всяко предприятие, независимо от своя размер и вид производствена дейност, трябва да създаде своя собствена система за управление на дейностите по здраве и безопасност. Особено важно е създаването на система за управление в малките предприятия. Тя трябва да бъде обект на контрол от страна на контролните органи на държавата, както и обект за оказване на помощ и съдействие от страна на Службите по трудова медицина. Това означава осигуряване на обучение по системата за управление на дейностите по здраве и безопасност за всички специалисти, както във фирмата, така и за контролните органи и службите по безопасност и трудова медицина, които ще оказват съдействие на работодателите.

УПРАВЛЕНИЕ НА БЗР В ТРАНСПОРТНАТА ФИРМА

Това е специфична дейност и представлява съвкупност от всички общи функции на управлението, които определят политиката за БЗР, целите и отговорностите на отделните звена и длъжностните лица, както и тяхното осъществяване посредством:

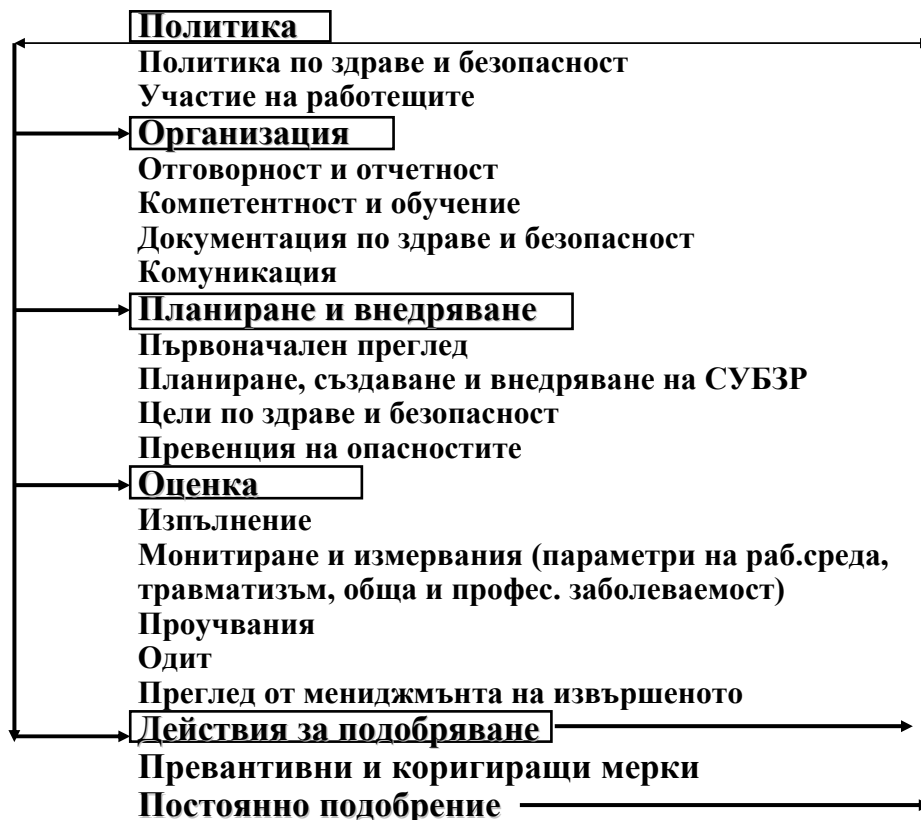
-планиране на безопасността и здравето при работа (БЗР);

-оперативни дейности и методи за изпълнение на изискванията за БЗР – осъществяване, поддържане и усъвършенстване на системата за защита;

-всички системно осъществявани дейности за контрол и доказване, че се изпълняват изискванията за БЗР (контрол, одит, прегледи и др.);

-дейностите във фирмата за по-нататъшно повишаване на резултатността (нивото на БЗР) и ефикасността (съотношението “цена-полза”) на дейностите и средствата (елементите на системата за защита), необходими за реализиране на политиката за БЗР. Спазването на изискванията за БЗР в съответствие със законите и разпоредбите на страната са задължение и отговорност на работодателя. Той трябва да има водеща роля при осъществяване на дейностите по БЗР в

организацията и да направи необходимото за създаване на СУБЗР. Съгласно методичните указания СУБЗР се осъществява посредством и в рамките на системата за управление, като се дефинира като функционално обособена част (подсистема) на общата управленска система на фирмата. Тя представлява съвкупност от елементи – организационна структура, отговорности, методи, процедури, процеси и необходими ресурси, които си взаимодействат по организиран начин, с цел разработване, прилагане и осъществяване на политика на фирмата по БЗР. Главните сектори и техните основни елементи в системата за управление на дейностите по здраве и безопасност във фирмата са показани фиг.2, а именно: политика, организация, планиране и изпълнение, оценка и дейности за подобряване.

Фиг.2. Главни сектори и техните основни елементи в системата за управление на дейностите по здраве и безопасност във фирмата.

Политиката за БЗР на транспортната фирма трябва да се основава на принципите на националната политика по здраве и безопасност и задължително осигурява участието на работещите. Тя е базата за системата на управление и определя посоките, които организацията /фирмата, предприятието/ трябва да следва.

Организацията във фирмата съдържа елементите за отговорност и отчетност, компетентност и обучение, документация и комуникация. Тя осигурява конкретното участие на мениджмънта и неговите отговорности за изпълнение на политиката по здраве и безопасност.

Планирането и внедряването съдържа елементите първоначален преглед, планиране на системата за управление и нейното внедряване, поставянето на конкретни цели и предприемане на дейности за превенция на рисковете, произтичащи от конкретни опасности.

Чрез първоначалния преглед се установява състоянието на дейностите по здраве и безопасност спряма изискванията на нормативната база, което е отправна точка за политиката на фирмата по здраве и безопасност.

Оценката съдържа елементи на мониториране изпълнението на дейностите и показатели от измерванията на параметрите на работната среда, травматизма, професионалната заболяемост, общата заболяемост, одит и преглед на извършеното от мениджмънта. Оценката, извършена в резултат на периодичен одит, показва как действа системата, какви са слабостите и къде са нужни подобрения.

Действията за подобряване включват превантивните и коригиращите действия в резултат на проведените оценка и одит, при спазване на принципа на постоянното подобряване. Подчертана е необходимостта от непрекъснато подобряване на изпълнението на дейностите по здраве и безопасност чрез постоянно усилване на политиката, начините и средствата за превенция и контрол върху свързаните с труда увреждания и заболявания и производствения травматизъм. Осигуряването на БЗР е съвкупност от управленски и оперативни дейности във фирмата.

С разглеждането на фирмата като система, състояща се от субект и обект на управление, тези дейности могат да се представят чрез обобщен модел, показан на фиг.3. Управленските дейности са тези, използвани от субекта на управление, а оперативните обхващат прякото въздействие върху обекта на управление.

Фиг.3. Модел на дейностите за осигуряване на безопасност и здраве при работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата публикация се базира на нормативната база за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Направен е методичен анализ на същата и са обобщени основните насоки, които влияят на използването на такива стратегии, чрез които се постига превенция, развитие и мотивацията на труд в транспортния отрасъл.

Като основен извод може да се направи, че въвеждането на фирмена политика по БЗР и съответна система за управление ще създаде необходимите условия за получаване на сигурност при работа в транспорта. Необходимо е обаче да се адаптира и специфицира особеностите на транспортния

отрасъл, която да съответства на държавната политика и изискванията за БЗР съгласно ЗЗБУТ и подзаконовите нормативни актове.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Галев Б., Димитров Д., Хаджиев Е., Георгиев Н., Безопасност и здраве при работа в транспорта, ВТУ „Тодор Каблешков”, София, 2008

[2] Димитров Д., Атанасов Г., Безопасност и здраве при работа, „Синдипревантива” ООД, София, 2008.

[3] Бис OHSAS 18001, Системи за управление на здравето и безопасността при работа, изд. БИС, 2005

REGULATION STRATEGIES OF WORK IN TRANSPORT PROVIDING DEVELOPMENT AND LABOUR MOTIVATION

Dimitar DIMITROV, Erdoan HADZHIEV

*Dimitar Dimitrov, Assoc. Prof., PhD, Erdoan hadzhiev, senior lecturer
Higher School of Transport T. Kableshkov, Geo Milev str.158, Sofia,
BULGARIA*

Abstract: *The paper analyses the current regulations fundamentals o provide safety and healthy conditions of labour. The analysis is intended to summarize the main trends influencing on the use of such strategies, which help to reach prevention, development and labour motivation in the transport sector. Also, some specific features of the transport sector with a view to adapting the current requirements of the common European regulations.*

Key words: *safety, health, labour, transport, strategy, prevention, conditions of work.*